

4. Дем'яненко Б.Т. Теорії розвитку особистості та практика корекційної і психотерапевтичної допомоги // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка на спеціальна психологія / Зб. наукових праць. - К.: НТУ імені М.П. Драгоманова, 2011. - №19.
5. Детская психиатрия: Учебник / под ред. Э. Г. Эйдемиллера. – СПб: "Питер", 2005 – 1120 с. - С. 164-173.
6. Пичугина, Т. В. Шкільні проблеми: інноваційні підходи до медико-педагогічної діагностики та реабілітації. // Корекційна педагогіка. Вісник Української асоціації корекційних педагогів. – К.: 2008, №1. – С. 16-21.
7. Синьов В.М. Визначення методологічних принципів досліджень в галузі корекційної педагогіки. // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Зб. наукових праць. - К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. - №11. - С. 3-8.

The article considers the basic principles of scientific research in remedial pedagogy and psychology. It stresses on the development specifics of children with different disontogenesis types. The main principles of the research are seen from the perspective of integral functional diagnostics and medical-psychological-pedagogical intervention.

Keywords: child development deviations, medical-psychological-pedagogical intervention, system of principles, remedial pedagogy, remedial psychology, functional diagnostics.

Отримано 25.2.2012

УДК 376.33.016:811.161

О. М. Дорошенко

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛЯРІВ З ВАДАМИ У РОЗВИТКУ ТА ЇХ ЗДОРОВИХ ОДНОЛІТКІВ

В статті представлені результати вивчення особливостей взаємодії школярів з вадами у розвитку та їх здорових однолітків

Ключові слова: спілкування, шкільна адаптація, спільне навчання, діти з вадами в розвитку.

В статті представлені результати изучения особностей взаємодія школьників с порушеннями в розвитку и их здорових ровесників.

Ключевые слова: общение, школьная адаптация, совместное обучение, дети с нарушениями в развитии.

Розвиток дитини в суспільстві відбувається в процесі співпраці з дорослими і однолітками. Багато авторів, такі, як Л.С. Виготський А. Запорожець, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, Д.Б. Елькон та ін, відзначали роль взаємин дитини з оточуючими людьми в засвоєнні ним досягнень соціального досвіду, оволодінні моральними нормами і правилами поведінки в суспільстві.

Аналіз теоретичних джерел з проблеми взаємин окремої особистості і колективу дозволяє стверджувати, що соціальне середовище є величезним психолого-педагогічним потенціалом щодо особи, при цьому духовний вплив колективу і особистості взаємно: особистість, опановуючи фондом духовного багатства групи, сама збагачує її. Для педагогічної науки характерно уявлення про школу як про середовище формування та розвитку дитини. Дитячий колектив, спілкування з однолітками допомагають дитині придбати особистий досвід відносин в соціумі, слугує фундаментом для подальшого розвитку дитини, такі соціально - психологічні якості, як здатність до інтерпретації поведінки інших людей, до взаємодії з ними, до співпереживання та інші. Показниками гармонії відносин особистості і колективу служать: емоційна задоволеність особистості відносинами в колективі, усвідомлення особистістю своєї соціальної значимості, реальна можливість самовираження, самореалізації, самоствердження учня в колективі.

Спільне навчання дітей з вадами слуху та чуючими однолітками дійсно відкриває нові можливості для розвитку всіх учасників навчально-виховного процесу. Говорячи про інклюзивну освіту, необхідно брати до уваги не лише виникнення та сприяння виробленню адаптаційних механізмів у дитини з особливими потребами, але і про готовність оточення створити такі умови, які будуть сприяти повноцінному включенню такого учня у життєдіяльність колективу, а не перешкоджати йому. Це і пристосування середовища, і адаптація навчальних підходів, матеріалів та планів, і, що, на нашу думку науковців, є дуже важливим, адаптація, підготовка, учнів цього класу до спілкування та взаємодії з однокласником, який має особливі освітні потреби. Є багато прикладів, коли дітей-інвалідів добре приймають у колективі однокласників загальноосвітньої школи, відслідковується позитивна динаміка у розвитку та соціалізації усіх учнів. Відмічається

розвиток емпатійності, співчуття, взаємної поваги та розуміння, розвиток потреби в опікуванні, підвищення рівня відповідальності. Але є і не дуже оптимістичні приклади такої взаємодії, коли і діти і батьки і вчителі отримують негативний досвід від спілкування та діяльності в системі інклюзивної освіти.

Як наголошують вчені, чим раніше дитина з особливими освітніми потребами приходить до навчального закладу, тим легше їй адаптуватися і вливатися до колективу. Діти в початкових класах не такі критичні, вони не мають стійких упереджень, певного стандарту тому, в переважній більшості випадків, негативного ставлення до такої дитини не буде. В будь-якому випадку взірцем в початковій школі для учнів є вчитель, тому чим толерантнішим і тактовнішим буде його ставлення до дитини з особливими потребами, тим кращим та конструктивнішим буде спілкування між цією дитиною та однокласниками. Старші діти більш критичні до себе та оточення, часто категоричні і жорсткі у своїх оцінках, тому можна спостерігати погіршення процесу адаптації і прийняття "чужаків", особливо що стосується і дітей-інвалідів.

З метою вивчення соціально-комунікативну компетентність та міжособистісні відношення учнів, що навчаються в інклюзивній школі було проведене анонімне анкетування учнів 4-11 класів на тему "Моє ставлення до дітей з особливими потребами"

Анкета містила п'ять запитань, що стосувались визначення особистого ставлення учнів до дітей інвалідів, думки стосовно того, в якій школі зручніше навчатись дитині з особливими освітніми потребами, а також ставлення учнів до можливості спільного навчання з такими дітьми і необхідності спілкування з ними.

Для учнів 4-6 класів – питання в анкеті були закритими і містили декілька варіантів відповідей, без власного варіанту. Для учнів 7-11 класів – запропоновані такі ж питання але відкриті, які передбачали лише власне їхню відповідь.

В опитуванні взяли участь 97 дітей, які навчаються у 4-6 класах, це діти віком від 8 до 12 років, та 132 учні 7-11 класів, від 13 до 18 років. Кіровоградської загальноосвітньої школи №29.

За результатами аналізу відповідей на запитання анкети учнів першої вікової групи було визначено, що 80% опитаних знають хто такі діти з особливими потребами, приблизно 50% ставляться до дітей-інвалідів добре і 43% співчують та жаліють їх. Крім того, 71% учнів говорять про те, що якби їхнім однокласником була дитина з особливими освітніми потребами вони б поставились до цього добре і спілкувалися з нею на рівних правах.

Якщо ми розглянемо результати анкетування учнів старшої вікової групи, то можемо відзначити, що теж приблизно 80% учнів розуміють поняття дитина з особливими освітніми потребами, причому цікавими виявились пояснення учнів так, деякі говорять про дітей-інвалідів, дітей з розумовими, фізичними або психічними травмами, тих, які зазнали травм. Також цю категорію дітей учні характеризують як таких, які потребують особливої уваги, допомоги та спеціальних умов, багато вимагають по відношенню до себе, порушують поведінку.

На запитання "Як ти ставишся до дітей-інвалідів?" були отримані такі відповіді:

- "Нормально, добре, як до звичайних людей" - 53%
- "співчуваю, жалію, допомагаю, маю в родині таких людей" - 7%
- "поважаю" - 18%
- "не знаю, не мав досвіду спілкування, байдуже" - 12%

Досить гуманним та позитивним виявилось ставлення учнів середньої та старшої школи стосовно можливості навчання в одному класі з дитиною, яка має особливі освітні потреби. Так, 63% опитаних погодились навчатись з дитиною – інвалідом в одному класі,

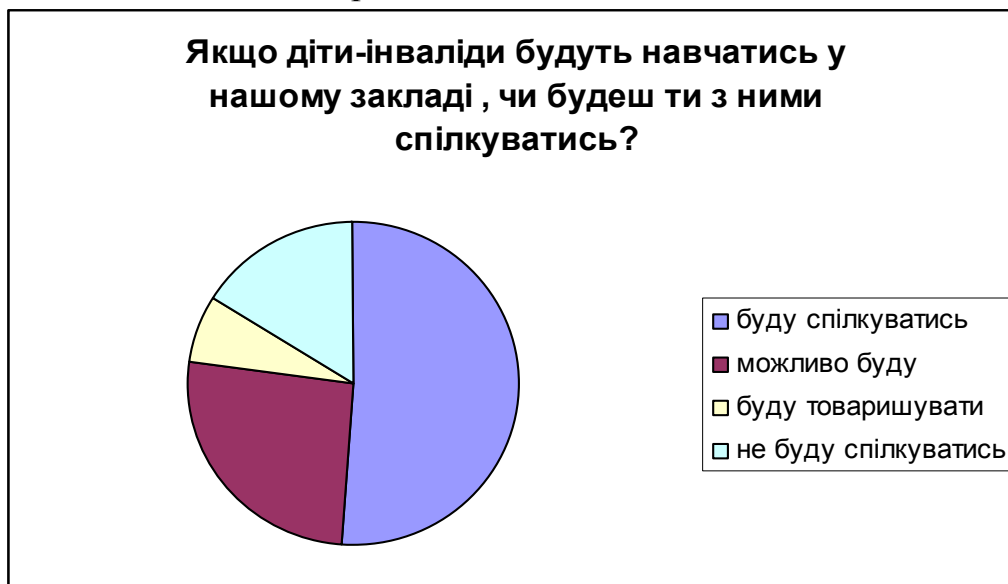
аргументуючи це тим, що: "такі діти не винні в тому, що хворі", "головне, щоб людина була хороша". 17% опитаних вважають, що спочатку їм було б не дуже комфортно, але поступово вони б звикли.

"Нейтрально та ніяк" ставились би до цього 12% дітей, "ігнорували або знущалися б з них" - 8.

Аналізуючи відповіді учнів на запитання стосовно спілкування з вищезазначеною категорією дітей ми виявили, що:

- 51% учнів готові спілкуватись з дітьми – інвалідами;
- не виключають можливості спілкування – "можливо; мабуть так, бо якщо не я, то хто; буду спілкуватись, якщо вона буде гарно ставитись до мене" - 26% опитаних дітей;
- запропонують свою дружбу та піклування - 7 % ;
- відмовляться від спілкування – 16%.

У дітей обох вікових груп запитували в якій школі краще вчитись дітям-інвалідам. Переважна більшість учнів віддали перевагу спеціальним школам – 56%. 28% дітей початкової та частини середньої ланки школи вважають, що діти – інваліди повинні навчатись в загальноосвітній школі, решта учнів вказали, що діти з особливими потребами мають навчатись вдома. 23% учнів старшої групи вважають, що діти – інваліди повинні навчатись у загальноосвітньому навчальному закладі. Вони вказують на те, що такі діти мають однакові з ними права, а також будуть краще і швидше розвиватись. Індивідуальну форму або навчання вдома, як кращу для дітей з особливими освітніми потребами назвали 17% опитаних дітей.

Як бачимо, прослідковується невідповідність ставлення респондентів до можливості та необхідності навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній школі. Однак в цілому можна говорити що за спеціально створених чи адаптованих умов, організації постійного педагогічного та соціально-

психологічного супроводу, колектив учнів цієї школи, в його більшості, не буде негативним чинником в адаптації дітей з особливими освітніми потребами.

Корисними, на нашу думку, для формування позитивного ставлення до дітей з особливими потребами є проведення психологом просвітницьких занять з теми толерантного ставлення до людей, занять з елементами тренінгу спілкування, формування асертивної поведінки.

Дуже важливим в питанні адаптації такої дитини є участь її батьків у цьому процесі. Тут можна говорити і про побоювання стосовно спілкування в колективі (насмішки, знущання) і про певну загрозу здоров'ю дитини через перебування у великому колі дітей. Крім того, часто батьки дітей-інвалідів мають особисті проблеми, психічні властивості особливості, які заважають їм конструктивно побудувати свої стосунки з класним керівником, психологом і дитиною. Це може бути надмірне опікування дитиною, зацикленість на відчутті переживання горя чи безпорадності, надмірно вимогливе ставлення до потенційного оточення дитини, небажання вивчати досвід вирішення аналогічних проблем в інших сім'ях чи співпрацювати з вчителем, психологом. Якщо брати до уваги той досвід, який є у нашій школі, то можемо сказати, що чим продуктивніше спілкування батьків з вчителем, психологом, соціальним педагогом, батьками дітей класу – тим краще відбувається адаптація дитини. Зазвичай у догляді за дитиною-інвалідом приймає участь мати, рідше батько. Готовність матері до спілкування та взаємодії, впевненість у досягненні позитивного результату має дуже вагомий вплив на саму дитину. Якщо дитина відчуває з боку близької людини підтримку та довіру – вона впевненіше почуватиметься в новому середовищі.

Окремо слід розглянути питання ставлення батьків дітей школи стосовно впровадження інклюзивного навчання. На противагу власним дітям, батьки в даному випадку проявляють менш гуманне ставлення до дітей з особливими потребами, пояснюючи це тим, що спільне навчання з такими дітьми негативно відобразиться на успішності та поведінці їхніх дітей, може провокувати виникнення конфліктів, агресивних проявів. Можливо це пов'язано з їх культурним рівнем, можливо – з недовірою до недостатньо обґрунтованої для них інновації, або ж суто батьківськими переживаннями стосовно освітнього майбутнього власної дитини.

Психологічна готовність вчителя до роботи особливих освітніх потреб недостатня. Це обумовлюється, по-перше, браком необхідних методичних та практичних матеріалів по роботі з дітьми-інвалідами, які мають різні порушення; по-друге, відсутністю налагодженої схеми співпраці з колегами попередньої освітньої ланки, медичними фахівцями, педагогами які займаються корекційною роботою.

Стосовно психологічного супроводу дітей з особливими потребами є зрозумілим те, що це має бути комплексна система заходів у співпраці з батьками, педагогом, медичним працівником, логопедом, реабілітологом, яка сприятиме успішній адаптації та створенню умов для успішного розвитку дитини. Як зазначає Т. Ілляшенко [2] в методичних рекомендаціях, психологічний супровід містить у собі п'ять компонентів:

- систематичний моніторинг медико-психологічного і психолого-педагогічного статусу дитини;
- створення соціально-психологічних умов для ефективного психічного розвитку дитини у соціумі;
- систематична психологічна допомога дітям з особливими освітніми потребами у вигляді консультування, психокорекції, психологічної підтримки;
- систематична психологічна допомога батькам дітей з проблемами в розвитку;
- організація життєдіяльності дітей з особливими потребами в соціумі з урахуванням їхніх психічних та фізичних можливостей.

Якщо проаналізувати можливості реалізації цих компонентів, то насправді, без активної участі, допомоги та бажання батьків, виконання їх буде неможливим. Тому першим завданням психолога є налагодження контакту з батьками. Лише за їх згоди та активної участі ми можемо проводити роботу з дитиною. Так, у випадку відмови батьків в проведенні індивідуальної роботи з дитиною, психолог може проводити лише групову розвиваючу чи корекційну роботу з класом, спрямовану на подолання конфліктів, розвиток комунікативних вмінь, емпатії, формування відповідальної поведінки, психологічне консультування або просвіта для педагогів та батьків (це можуть бути лекції, семінари, методичні рекомендації або пам'ятки). За умов налагодження співпраці з батьками дитини особливих освітніх потреб, повинні бути виконані такі етапи:

1. Планування - передбачає створення індивідуальної програми супроводу дитини з особливими потребами і затвердження його з фахівцями, які працюють з дитиною. Це можливо лише після ретельного психолого-медико-педагогічного обстеження дитини.

2. Реалізації індивідуальної програми – надання психологічної допомоги батькам, педагогам, родичам, друзям дитини щодо створення умов, необхідних дитині з особливими потребами для її повноцінного, здорового способу життя та успішного оволодіння навчальними програмами з урахуванням її фізичних та психічних можливостей, надання консультативної допомоги іншим фахівцям, які працюють з дитиною. Для реалізації цих етапів потрібно задіяти досить багато різних ресурсів до яких не завжди має доступ шкільний психолог, який працює з такою дитиною за напрямками:

- Психологічна діагностика - дослідження пізнавальної сфери, особливостей та динаміки протікання пізнавальних процесів; особистісної сфери, вивчення темпераменту, особистісної спрямованості; емоційно-вольової сфери.

- Психологічне консультування – по запиту та з дозволу батьків, яке

спрямоване на стимулювання, мотивування, актуалізацію життєвих сил та можливостей.

- Психологічна корекція та підтримка – пізнавальні процеси, мотивація, взаємини.

Дуже важливим є також забезпечення необхідною навчальною, методичною літературою, фаховими виданнями психолога, педагога, батьків і отримання ними спеціальної підготовки по роботі з дітьми з психофізичними вадами.

Таким чином, в умовах інтегрування навчання дітей з порушеним слухом виникає нова задача корекційної допомоги з боку фахівців та батьків, що полягає у включенні такого учня в нову структуру соціальних відносин і супровід його на всіх етапах шкільного навчання. При цьому важливо організувати середовище навчання та спілкування школяра з вадами слуху з урахуванням його особливих освітніх потреб в самостійній та активній побудові міжособистісної взаємодії з однолітками і дорослими. Всі ці зміни в дитині відбулися завдяки тому, що у неї налагодився зв'язок із зовнішнім світом. Такий зв'язок є в результаті щоденної багаторічної копіткої праці, великого терпіння і щирого бажання допомогти дитині.

З упевненістю можна сказати, що успіхи учнів багато в чому залежали від тієї моделі педагогічної допомоги, яка була створена в нашій школі. Не можна стверджувати, що ця модель досконала чи універсальна, але очевидно, що вона дійсно допомагає дітям з порушеним слухом.

Отже, в статті ми ділимося своїми міркуваннями, висновками, зробленими на основі теоретичних матеріалів та практичного їх застосування, а також аналізу тих труднощів, з якими нам довелося зіткнутися. У надії, що це допоможе педагогам і дітям, враховуючи принципи роботи зі слабчучими і глухими дітьми: знання соціуму, в якому знаходиться дитина; знання інтересів дитини; створення сприятливих умов для навчання дитини в конкретному класі; обов'язкова систематична індивідуальна робота з дитиною; значення і виконання всіх рекомендацій фахівців; вивчення можливостей психофізичного та мовленнєвого розвитку учня, його здібностей; залучення дитини в суспільне життя класу в урочний і позаурочний час; розуміння внутрішнього світу дитини; величезне терпіння; доброзичливе ставлення до дитини, бажання допомогти йому

реалізуватися, стати повноправним членом суспільства, відкрити перед ним двері у великий світ.

Список використаних джерел

1. Выготский Л.С. Диагностика развития и педагогическая клиника трудного детства / Лев Семенович Выготский.– М. : Просвещение, 1956. – 288 с.
2. Ілляшенко Т.І. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітнього навчального закладу: роль шкільного психолога . // Завуч № 19, 2009. – С. 24-32
3. Діти з особливостями розвитку в звичайній школі. / автор – укладач Л.В. Туріщева . – Х.: Вид. Група „Основа”, 2011. – 111 с.
4. Лон. Р. Данієло І.І. Залучення дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітніх класів. – Лівів: Надія, 2000. – 256 с.
5. Соловьва Т.А. . Организация коррекционно-педагогической помощи ученику с нарушением слухом, обучающемуся в массовой школе. /Дефектология М. № 3, 2011. – с. 12-22.

The paper presents the results of the study features of interaction of pupils with disabilities in development and their healthy peers.

Keywords: communication, school adaptation, joint training, children with disabilities in development.

Отримано 25.2. 2012

УДК 376.1 – 056.262 – 056.263

Т.В. Золотарьова

УТВОРЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ СИНЕРГЕТИЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ВЕРТИКАЛЬНИМИ ПРОЦЕСАМИ У СИСТЕМАХ "ОСОБИСТІТЬ" І "ДЕФЕКТ"

У статті охарактеризовано синергетичну технологію управління вертикальними процесами у системах "особистість" і "дефект", проаналізовано взаємозалежність вертикальних і горизонтальних процесів у цих системах під час діяльності людини.